

Manuál pro značkování a desambiguaci slovních tvarů v jazykových korpusech

Dita Bartůšková, Dana Hlaváčková, Marta Ungermanová

16. března 2004

1 Úvod

- Tento manuál si klade za cíl být praktickým pomocníkem při rozpoznávání a řešení obtížných a sporných případů, se kterými se lze setkat při gramatickém značkování a desambiguaci slovních tvarů v jazykových korpusech.
- Značkováním (tagováním) rozumíme přiřazení základního tvaru (lemmatu) a značky pro gramatické kategorie (a významové podskupiny) každému slovnímu tvaru v korpusu.
- K tomuto účelu byl vyvinut morfologický analyzátor AJKA, který na základě zakončení tvarů slov, slovníku kmenů a seznamu vzorů přiřadí k danému slovnímu tvaru jednu nebo více morfologických značek. Značuje tedy jednotlivá slova izolovaně, bez ohledu na jejich zapojení v kontextu. Více možností nabízí pro slova, která vykazují homonymii:
  - slovnědruhovou
    - např. **spíš** - může být částice, adverbium nebo 2. os. sg. přít. času slovesa **spát**;
  - pádovou
    - především u přídavných jmen typu **jarní**, podstatných jmen typu **stavení**, číslovek 5 - 99 aj.
- V takových případech je nutno ručně vybrat správnou značku podle kontextu – tuto činnost nazýváme **desambiguace**. Při desambiguaci se řídíme:
  - významem věty či širšího okolí, ve kterém je slovo zapojeno;
  - shodou v rodě, čísle, pádě se shodujícím se slovem;
  - syntaktickou funkcí slova ve větě.

- AJKA nepřirazuje značky ke slovním tvarům, které nezná (protože je nemá ve slovníku - hlavně cizí jména, některá vlastní jména česká, přejatá slova, nově utvořená slova, některé zkratky), dále k číselným výrazům vyjádřeným číslicemi, interpunkčním znaménkům a jiným znakům.
- Pro manuál volíme následující strukturu:
Po krátkém pojednání o principech užívané notace se budeme podrobněji zabývat problémy, s nimiž se lze setkat u jednotlivých slovních druhů. V každé kapitole se nejprve zmíníme o obtížích charakteristických pro daný slovní druh, důležité informace jsou označeny jako I: . Pro řešení konkrétních problémových situací stanovujeme jasná pravidla (označena P:), doprovázená příklady. V příkladech je slovu (popř. více slovům), o kterých pravidlo pojednává, přiřazena správná značka (a/nebo lemma).
- Při stanovování pravidel desambiguace vycházíme ze Slovníku spisovné češtiny (SSČ), Slovníku spisovného jazyka českého (SSJČ), Příruční mluvnice češtiny a Mluvnice češtiny II (Morfologie).
- Uváděné příklady jsou vybírány z korpusů DESAM a ALL.
- Pokud je problematika slovnědruhové homonymie řešena v uvedené literatuře rozdílným způsobem, snažíme se o kompromisní řešení. Pro zachycení všech uvedených možností, včetně zastaralých a knižních užití, vycházíme převážně ze SSJČ. V řadě případů se však přikláníme k novějším podkladům (SSČ), které lépe odrážejí současné vývojové tendence češtiny. Pokud ani jeden ze slovníků naznačuje evidentní platnost slova jako určitého slovního druhu, je nám hlavní oporou výskyt slova v korpusu (týká se především užití některých slov jako částic).
- V morfologických značkách jsou zaznamenány převážně morfologické kategorie jednotlivých slovních druhů (viz Atributy a jejich hodnoty). Navíc jsou rozlišeny typy a podtypy zájmen, zájmenných příslovcí a spojek. Syntaktické a sémantické informace jsou uvedeny ve slovních poznámkách, ze kterých je v případě potřeby možné vygenerovat další značky.
- Manuál popisuje současný stav gramatického značkování a způsobu desambiguace. Značky a některá pravidla desambiguace se mohou časem měnit, proto bude manuál průběžně aktualizován.

1.1 Principy notace

1. Text korpusu je automaticky rozdělen do pozic (pozice = řetězec znaků mezi mezerami). Většina pozic tedy představuje jedno slovo.
2. Každému slovnímu tvaru je přiřazen základní tvar (lemma) - u skloňovaných slovních druhů - 1. pád sg. (u adjektiv 1. pád sg. rodu mužského životného), u sloves - infinitiv,

u neohebných slov daný slovní tvar (v manuálu uvádíme lemma v úhlových závorkách - <vidět>).

3. Každý slovní druh má ve značce daný počet atributů, kterým je přiřazena určitá hodnota.
4. Atributy ve značce za sebou následují v přesně stanoveném pořadí.

1.2 Atributy a jejich hodnoty

U každého slovního tvaru je jako první uveden atribut pro slovní druh (k). Kromě klasických deseti slovních druhů jsou atributem k označeny zkratky (atribut k s hodnotou A) a tvary kdyby, aby, by (atribut k s hodnotou Y).

k1	=	podstatná jména (substantiva)
k2	=	přídavná jména (adjektiva)
k3	=	zájmena (pronomina)
k4	=	číslovky (numeralia)
k5	=	slovesa (verba)
k6	=	příslovce (adverbia)
k7	=	předložky (prepozice)
k8	=	spojky (konjunkce)
k9	=	částice (partikule)
k0	=	citoslovce (interjekce)
kA	=	zkratky (abreviace)
kY	=	[kdyby/aby/by]
kP	=	kolokace

1.2.1 Substantiva, adjektiva, zájmena, číslovky

U skloňovaných slovních druhů určíme:

g	=	gramatický rod
gM	=	mužský životný
gI	=	mužský neživotný
gF	=	ženský
gN	=	střední
gR	=	rodina
n	=	číslo
nS	=	jednotné
nP	=	množné
nD	=	duál
nR	=	rodina

gR a nR používáme pro označení rodu a čísla u rodinných příjmení typu Novákovi. Oproti tradičnímu pojetí je v čísle rozlišován také duál pro 7. pád pl. rodu ženského a středního a všechny rody výrazů dvěma, oběma.

c = pád
c1 - 7 = 1. - 7. pád

substantiva

xP = speciální značka pro výrazy
čtvrt, půl, třičtvrtě

adjektiva

U přídavných jmen určujeme navíc atributy:

e = negace
eA = tvar bez záporu
eN = tvar se záporem

d = stupeň
d1 = 1. stupeň (pozitiv)
d2 = 2. stupeň (komparativ)
d3 = 3. stupeň (superlativ)

Negace znamená prosté předřazení zápornky ne, čímž se význam slova mění v přesně opačný bez dalších konotací.

zájmena

U zájmen kromě atributů g,n,c rozlišujeme:

x = typ zájmena
xP = zájm. osobní
xO = zájm. přivlastňovací
xD = zájm. ukazovací
xT = zájm. vymežovací

y = typ zájmena
yQ = zájm. tázací
yR = zájm. vztažné
yI = zájm. neurčité
yN = zájm. záporné
yF = zájm. zvrtné

p	=	osoba (jen u osobních a přivlastňovacích zájmen)
p1	=	1.osoba
p2	=	2.osoba
p3	=	3.osoba

Typy zájmen jsou rozděleny do dvou skupin (atribut x, y). U některých zájmen se totiž mohou jednotlivé charakteristiky kombinovat a z technických důvodů je nežádoucí sled dvou stejných atributů. Jde např. o zájmena:

přivlastňovací neurčitá - něčí - k3x0yI
 přivlastňovací tázací - čí - k3x0yR
 přivlastňovací záporná - ničí - k3x0yN
 osobní zvratná - se - k3xPyF

číslovky

U číslovek rozlišujeme pouze atributy g,n,c.

zájmenné číslovky

U zájmenných číslovek rozlišujeme navíc zájmenné atributy:

xD	=	zájm. čísl. ukazovací
xT	=	zájm. čísl. vymežovací
yQ	=	zájm. čísl. tázací
yR	=	zájm. čísl. vztažná
yI	=	zájm. čísl. neurčitá
yN	=	zájm. čísl. záporná

1.2.2 Slovesa

e	=	negace
eA	=	tvar bez záporu
eN	=	tvar se záporem
a	=	vid
aP	=	dokonavé
aI	=	nedokonavé
aB	=	obouvidé
m	=	typ (mód) slovesného tvaru
mF	=	infinitiv
mI	=	indikativ
mR	=	imperativ

mA	=	příčestí činné (aktivní - l-ové)
mN	=	příčestí trpné (neaktivní - n-ové, t-ové)
mS	=	přechodník přítomný (současný děj)
mD	=	přechodník minulý (dřívější děj)
p	=	osoba (pro mI, mR - indikativ, imperativ)
p1	=	1.osoba
p2	=	2.osoba
p3	=	3.osoba
g	=	rod pro 3. os. mA, mN, mS, mD
gM	=	muž. - živ.
gI	=	muž. - neživ.
gF	=	ženský
gN	=	střední
n	=	číslo
nS	=	jednotné
nP	=	množné

1.2.3 Příslovce

e	=	negace
eA	=	tvar bez záporu
eN	=	tvar se záporem
d	=	stupeň
d1	=	1. stupeň (pozitiv)
d2	=	2. stupeň (komparativ)
d3	=	3. stupeň (superlativ)

zájmenná příslovce

Označujeme jako příslovce k6, kromě atributu stupňování rozlišujeme také zájmenné atributy:

xD	=	zájm. přísl. ukazovací
xT	=	zájm. přísl. vymešovací
yQ	=	zájm. přísl. tázací
yR	=	zájm. přísl. vztažná
yI	=	zájm. přísl. neurčitá
yN	=	zájm. přísl. záporná

1.2.4 Předložky

c1 - 7 = 1. - 7. pád

Ze značky je patrné, se kterým pádem se předložka pojí.

1.2.5 Spojky

xS = spoj. podřadicí
xC = spoj. souřadicí

1.2.6 kdyby/aby/by

U těchto výrazů rozlišujeme:

mC = kondicionál

p = osoba
p1 = 1.osoba
p2 = 2.osoba
p3 = 3.osoba

n = číslo
nS = jednotné
nP = množné

2 Co nedesambiguovat

P: Někdy se slova mohou nacházet v kontextu, který neposkytuje žádné vodítko k výběru správné morfologické značky. Uvedené značky nedesambiguujte, slovu a lemmatu přiřadte značku pro víceznačnost = <v>.

Případy, které nelze nikdy desambiguovat:

- Číslo u substantiv typu **stavení**. Z kontextu nelze rozeznat, zda jde o singulár či plurál.

př. *Německá firma Tebis v Hannoveru představila
kompaktní<v> zařízení<v> pro firemní modelárny.
Technické řešení těsnění<v> nádrží a podlah...*

- Rod u substantiv v 1. a 4. p., u nesklonných substantiv ve všech pádech. Slova vystupují ve více rodech, z kontextu nelze rozeznat, o který rod jde.

př. (gF/gN)

*Myrha je přírodní pryskyřice, aloe_{<v>} je vonné dřevo.
Opatrné zalévání je vhodné třeba pro agáve_{<v>}, aloe_{<v>}
a všechny kaktusy.
V osmi letech měl za sebou účinkování v mnoha
televizních show_{<v>}.*

př. (gI/gF)

*Broch skutečně publikoval esej_{<v>} Rozpad hodnot i
samostatně.
Dolní listy jsou obvejčité, čepel_{<v>} se zužuje v ouškatý
řapík.
To, stejně jako hřídel_{<v>} elektromotorku, běží ve
valivých ložiskách...
Často mě bolí kyčel_{<v>} a snažím se sama sebe léčit.*

3 Kolokace

I: Některé víceslovné výrazy tvoří významové celky - **kolokace**. Každá složka kolokace obdrží při automatické morfologické analýze příslušné značky podle svého tvaru.

P: Při desambiguaci však složkám, které jsou natolik zapojeny do kolokace, že nemá smysl určovat jejich morfologické charakteristiky, přiřadíme značku **kP** = **součást kolokace**.

- Předložková spojení

př. *Přitom plevelů co_{kP} do_{k7c2} množství nebylo...
Zdravotní pojišťovny tuto částku až_{kP} na_{k7c4} výjimky
nehradí.*

- Spojovací výrazy

př. *A což_{kP} teprve_{k9} ta dnešní mladá generace...*

- Adverbiální výrazy

- Ustálená slovní spojení

4 Podstatná jména (substantiva)

4.1 Určování pádu

I: Problém s určením pádu substantiva se může vyskytnout všude tam, kde se jeden tvar nachází ve více pádech. Většinou se jedná o volbu mezi:

- 1. a 4. pádem u substantiv mužského rodu neživotného nebo středního rodu (nejvíce problémů působí substantiva náležející ke vzoru **stavení**, která mají 4 tvary pro celkem 14 kombinací pádu a čísla);
- 3. a 6. pádem u substantiv ženského rodu;
- 2. a 4. pádem u substantiv rodu mužského životného;
- všemi pády všech čísel u nesklonných jmen.

P: Nabízí-li AJKA více možností pro pád, určete jej na základě syntaktické funkce (vazba slovesa, předcházející předložka, neshodný přívlastek atd.) nebo na základě substituce.

př. *Agentura se přizpůsobila rychle se měnící
poptávce_{k1gFnSc3}.*

AJKA: nabízí možnost 3. a 6. pádu

vazba slovesa = přizpůsobit se komu/čemu - 3. pád.

př. *Otevření hospodářství směrem do zahraničí_{k1gNnSc2}.*

AJKA: nabízí možnost 1. až 6. pádu

předložka do se pojí jen s 2. pádem

př. *Přáním_{k1gNnSc7} každého manažera_{k1gMnSc2} je objevit
takové zboží, které konkurence nevyrobí.*

AJKA: nabízí možnost

- přáním - 7. pád sg. a 3. pád pl.

- manažera - 2. a 4. pád sg. - neshodný přívlastek - 2. pád

P: Často je třeba vzít v úvahu širší kontext, protože v rámci věty mohou být gramaticky správně obě možnosti.

př. *Výrobci_{k1gMnPc1} elektřiny tím poruší svůj slib, což není
sympatické...*

AJKA: nabízí možnost - výrobci - 1. pád pl. a 3. pád sg.

V textu se píše o tom, že ČEZ vypracoval program na odsiřování elektráren, který nemohl dodržet, výrobci elektřiny je v textu použito jako synonymum k ČEZu.

P: Podstatná jména následující za číslovkami a číselnými údaji v 1. nebo 4. pádě mají tvar 2. pádu množného čísla (tzv. numerativ) - viz Číslovky.

4.2 Určování rodu

I: Každé substantivum má vlastní rod. AJKA v hodnotách pro rod spojuje rod a životnost. Substantiva mužského rodu mají jinou značku, jsou-li životná (gM), a jinou, jsou-li neživotná (gI) (týká se i rodu adjektiv, rodových zájmen, příčestí a přechodníků). Rod je většinou správně přiřazen již z AJKy. U dvojznačných slov je nutno rozhodnout o správném lemmatu, pak je většinou určen správně i rod.

P: Při určování rodu se řídíme shodou (minulé, trpné příčestí, adjektiva) a širším kontextem.

P: Některá slova mohou označovat jak osobu, tak předmět. Je tedy nutné rozhodnout, zda v daném kontextu jde o mužský rod životný či neživotný. Jde např. o slova zakončená příponami:

- -tor (korektor, analyzátor)
- -tér (adaptér, startér)
- -č (měřič, nabíječ, sběrač, měnič)

V případě, že AJKA u uvedených typů slov nenabízí tu z možností, která vyplývá z kontextu (gM nebo gI), je potřeba chybějící značku přidat do databáze. (AJKA vychází ze SSJČ a SSČ, aktuální užití slov však nemusí odpovídat údajům uvedeným ve slovnících.)

P: U některých nesklonných slov (většinou cizích) je možné rozlišit pouze z kontextu, zda jde o rod mužský, ženský, nebo střední. V určitých kontextech však rod rozlišit nelze - viz část 2 Co nedesambiguovat.

př. *O půlnoci pak vypukne ohňová show_{k1gFnSc1}.
... výkonná přenosová technika či působivé televizní
show_{k1gMnSc1} nejsou nástroje blízké jejímu srdci.*

P: U některých slov označujících osoby je nutné určit z kontextu, zda jde o muže či ženu.

př. *Mluvčí_{k1gFnSc1} jihočeské policie uvedla, že...
... zdůraznil mluvčí_{k1gMnSc1} ministerstva zahraničí USA.*

4.3 Vlastní jména

I: Řada vlastních jmen není obsažena v databázi AJKy, v těchto případech je nutné morfologickou značku doplnit. Při značkování vlastních jmen domácího nebo cizího původu volíme následující strategii:

P: Lemma vlastních jmen se píše s velkým písmenem.

př. *Karla*_{<Karel>} *Nového*_{<Nový>}

P: Mužská i ženská příjmení se značkují jako podstatná jména (i v případě, že se jedná o původní adjektiva, např. Nový, Červená). Jako lemma uvádíme tvar 1. pádu sg.

př. *Vidím Karla Nového*_{<Nový>} *Mluvili jsme s Evou Vlkovou*_{<Vlková>}
*Už se raději paní Červené*_{<Červená>} *na nic neptali.*

P: U cizích jmen se pro určení lemmatu řídíme podobou daného jména v textu. Pokud je cizí jméno počestěné, uvádí se jako lemma jeho počestěná podoba, např. přechýlená podoba u ženských příjmení. Pokud se jméno nepřechyluje, uvedeme jeho původní podobu.

př. ... *rozhovor s herečkou Olympií Dukakisovou*_{<Dukakisová>}
... *podle filmů z 50. let s Grace Kelly*_{<Kelly>} *a Cary Grantem na Azurovém pobřeží...*

P: Některá vlastní jména cizího původu jsou nesklonná. Správnou značku určíme podle kontextu.

př. *Podle údajů Greenpeace*_{k1gFnSc2} *měly být v oblasti...*

P: Předchází-li před vlastním jménem nějaké apelativum, které se skloňuje, jedná se o tzv. nominativ jmenovací a vlastní jméno je v 1. pádě.

př. *Mapu sestavili ve spolupráci s organizací*_{k1gFnSc7}
*Greenpeace*_{k1gFnSc1}.

4.4 Substantiva ve funkci příslovčí

P: Některá substantiva ustrnula v jednom pádě a mají význam příslovce (např. časem, kolem, večer...) - značíme jako k6.

5 Přídavná jména (adjektiva)

I: Přídavná jména (a některá zájmena a číslovky – viz níže) mají v některých pádech stejný tvar pro různé rody:

- tvary 2., 3., 6. a 7. pádu množného čísla jsou stejné pro všechny rody (např. bílých mužů, domů, žen, dětí);
- v jednotném čísle se stejné tvary vyskytují v 2., 6. a 7. pádě pro rod muž. životný a neživotný a pro rod střední (např. hezkého muže, domu, dítěte).

P: Přídavná jména a zájmena se musí shodovat s podstatným jménem, které doprovázejí, v rodě, čísle a pádě.

př. *bosenských Srbů* (*Srbové* - $gM \rightarrow$ *bosenských také* gM)
v provozuschopném stavu (*stav* - $gI \rightarrow$
provozuschopném - gI)
neodkladného léčení (*léčení* - $gN \rightarrow$ *neodkladného* - gN)

P: Při značkování adjektiv nebo zájmen vždy nejprve najdete podstatné jméno, se kterým se adjektivum shoduje. Podle jeho rodu, čísla a pádu potom vyberte správnou značku pro adjektivum (a/nebo zájmeno).

př. *těch*_{k3xDgFnPc2} *moderních*_{k2eAgFnPc2d1} *a*
*úsporných*_{k2eAgFnPc2d1} *technologií*_{k1gFnPc2}

5.1 Přivlastňovací adjektiva

I: U přivlastňovacích adjektiv vystupuje jako lemma základní tvar daného adjektiva.

př. *podle předsedova*_{<předsedův>} *názoru*
*Masarykovo*_{<Masarykův>} *nábřeží*

I: U přivlastňovacích adjektiv není ve značce uveden atribut pro negaci, není zde relevantní.

P: Páně - je nesklonné, je to stará podoba přivlastňovacího adjektiva *Pánův*, *Pánovo*, *Pánova*. . . , hodnoty atributů g,n,c se shodují s příslušnými hodnotami substantiva, k němuž se přivlastňovací adjektivum vztahuje.

př. ... připomínku slavnosti Narození_{k1gNnSc2}
*Páně*_{<páně> k2gNnSc2d1}.
*Zasvěcení Léta*_{<létoto> k1gNnSc2} *Páně*_{<páně> k2gNnSc2d1}
 1993...
 ... hlavní shromáždění s večerí_{k1gFnSc7}
*Páně*_{<páně> k2gFnSc7d1}...
Ustrojte se svátečně a dejte si záležet, ať si získáte
*páně*_{<páně> k2gFnSc4d1} *prezidentovu*_{k2gFnSc4d1} *přízeň*_{k1gFnSc4}.

5.2 Adjektiva jinde než před substantivem

P: Přídavná jména se mohou někdy vyskytovat ve větším počtu a ve značné vzdálenosti od substantiva, s nímž se shodují. V těchto případech najdete správné substantivum.

př. ... ekonomického růstu, vše v meziročních_{k2eAgNnSc6d1}
 procentuálně vyjádřených_{k2eAgNnSc6d1} tempech_{k1gNnSc6}
 přírůstků.

př. Jde o mimořádný_{k2eAgInSc4d1} a neopakovatelný_{k2eNgInSc4d1}
 růst_{k1gInSc4} investičních_{k2eAgInSc2d1} i
 spotřebitelských_{k2eAgInSc2d1} výdajů_{k1gInSc2}.

př. 70 % majetku patří Fondu... , 26 % jde na kupóny, 3
 % na restituční_{k2eAgInSc4d1} a 1 % nadační_{k2eAgInSc4d1}
 investiční_{k2eAgInSc4d1} fond_{k1gInSc4}.

P: Adjektiva však mohou substantivum i následovat – s ním se opět musejí shodovat v rodě, čísle a pádě.

př. To je západní Evropa ještě oázou_{k1gFnSc7},
 nabízející_{k2eAgFnSc7d1} každoročně spoustu pracovních
 míst.

př. ... na základě analýzy hlavních_{k2eAgInSc2d1} faktorů_{k1gInSc2}
 (ať již jde o spotřebu , či investice),
 působících_{k2eAgInSc2d1} právě na vývoj poptávky.

př. Účast má nejen obrovskou hodnotu informační, ale je i
 motivující_{k2eAgFnSc7d1} a inspirující_{k2eAgFnSc7d1}
 událostí_{k1gFnSc7}, potvrzující_{k2eAgFnSc7d1} skutečnost, na
 kterou občas zapomínáme.

P: Dále jsou adjektiva často také součástí doplňku nebo jmenného přísudku. I tady se musí projevit shoda, a to s příslušným podmětem nebo předmětem.

př. *Jeden mladý voják_{k1gMnSc1} se vracel unavený_{k2eAgMnSc1d1} z vojny domů a začalo mu kručet v žaludku hlady.*

př. *Náš student_{k1gMnSc1} je cílevědomý_{k2eAgMnSc1d1}, pragmatický_{k2eAgMnSc1d1}, má většinou konkrétní. . .*

př. *Stav_{k1gInSc1}, kdy nízké mzdové náklady jsou pohlcovány, je jen přechodný_{k2eAgInSc1d1}.*

P: Shoda se musí projevit i v případě, že podmět je nevyjádřený nebo to tak na první pohled vypadá. Při vyjádření podmětu vedlejší větou podmětnou nebo infinitivní konstrukcí se shoda realizuje prostřednictvím odkazovacího zájmena *to*, které však může chybět. Uváděné příklady se vztahují k nevyjádřenému *to*, které by mělo značku _{k3xDgNnSc1}.

př. *Pro Správu silničního fondu je také důležité_{k2eAgNnSc1d1}, že každým připojením vzniká. . .*

př. *Letos je však nutné_{k2eAgNnSc1d1} očekávat další devaluaci slovenské. . .*

př. *Počítá se s dokončením pražského okruhu, byť dnes je stále nejasné_{k2eAgNnSc1d1}, kudy povede.*

P: Spojení typu - něco takového.

Jde o porušení shody u shodného přívlastku, kdy je adjektivum závislé na zájmenech typu *nic*, *něco*, *cosi*, *co*. Adjektivum je sice v akuzativní pozici, ale má tvar **genitivu** rodu středního.

př. *Poskytl nám seriózní záruky, že se už něco_{k3yInSc1} podobného_{k2eAgNnSc2d1} nebude opakovat.*

př. *Muž by měl mít něco_{k3yInSc4} běžového_{k2eAgNnSc2d1}.*

5.3 Substantivizovaná adjektiva a zájmena

I: Některá slova se skloňují jako adjektiva, ale plní funkci podstatných jmen nebo jejich zástupců, např. *Ostatní přišli až v poledne.*

P: Pokud jsou tato slova uvedena v SSČ nebo SSJČ jmenovitě jako substantiva nebo jako zpodstatnělá, nabízí i AJKA možnost označit slovo jako substantivum. Např. *ostatní*, *jiný*, *žádný*, *další*:

př. *Průvodkyně vyslechla Němce a obrátila se na ostatní_{k1gMnPc4}: "Někdo toho pána okradl... Park lehkých motorových vozů modernizují i ostatní_{k2eAgFnPc1d1} evropské země.*

př. *Ale on má jinou_{k1gFnSc4}, mamí. - Však on se vrátí. A ty na něho čekej. S tím souvisí i jiný_{k2eAgInSc1d1} zajímavý jev_{k1gInSc1}.*

př. *Jsem rozvedený a žádná_{k1gFnSc1} mě nechce. Nevstřelil jsem tentokrát žádný_{k2eAgInSc4d1} gól, jen jsem na dva přihrál...*

př. *Vysavač klidně zapněte, protože se až na další_{k1gNnSc4} nebude nic dít. K další_{k2eAgFnSc3d1} nehodě došlo v srpnu 1862...*

P: Jako substantivum označujeme výraz *jiný* i ve spojeních mimo *jiné*, mezi jiným, kromě jiného, a *jiné*

P: Pokud se adjektivum nebo zájmeno vyskytne ve funkci substantiva a přitom slovníky ani AJKA tuto možnost neuvádějí, je třeba tuto informaci dodat do databáze.

5.4 Adjektiva a číslovky

P: Adjektiva vztahující se k číslovkám od 5 výše v 1. nebo 4. pádě jsou ve 2. pádě pl. (vykazují shodu se jménem počítaného předmětu, které je v numerativu). V takových případech se pád předložky neshoduje s pádem všech členů jmenné skupiny, ale jen s pádem číslovky.

př. *Program potrvá po_{k7c4} celých_{k2eAgInPc2d1} následujících_{k2eAgInPc2d1} deset_{k4c4} dní_{k1gInPc2}. Kombinace ..., která přijde na_{k7c4} pouhých_{k2eAgFnPc2d1} 25 000 korun_{k1gFnPc2}. Připojil dalších_{k2eAgFnPc2d1} pět_{k4c4} minut_{k1gFnPc2}. Uplynulých_{k2eAgNnPc2d1} šest_{k4c1} let_{k1gNnPc2} ukázalo, že opouzdření extremistů ...*

P: Adjektiva vztahující se k číslovkám od 5 výše v ostatních pádech a k číslovkám 1 – 4 se s nimi a počítaným předmětem v pádě shodují.

př. *Jerkan* v_{k7c6} *minulých* $k2eAgNnPc6d1$ *šesti* $k4c6$ *letech* $k1gNnPc6$
hrál za španělský tým Real.
Time *dodává, že nejméně další* $k2eAgInPc1d1$ *tři* $k4gInPc1$
prameny $k1gInPc1$ *prohlásily, že kontakty...*

6 Zájmena (pronomina)

I: Výraznou vlastností zájmen je zastupování jmen podstatných a přídavných ve všech jejich syntaktických funkcích. Z hlediska morfologického se jedná o kategorii smíšenou, protože některá zájmena mají vlastní sklonění, jiná se skloňují jako přídavná jména.

P: Hlavním kritériem pro určení slova jako zájmena je zastupování jmen nebo odvození od jiných zájmen. K zájmenům proto řadíme i slova jako např.

takový, některý, jakýkoli, ledajaký...

kteřá lze z čistě morfologického hlediska považovat za adjektiva.

P: *jeden* má sice sklonění zájmené, ale i v platnosti neurčitého zájmena jej označujeme jako číslovku.

př. ... *by se mohlo něco zajímavého dít, " vyjádřil se*
jeden $k4gMnSc1$ (=nějaký) *významný činitel současného*
vedení závodiště.

P: U některých zájmen, zvláště u těch s adjektivním skloněním, se (podobně jako u přídavných jmen) setkáváme se značnou homonymií tvarů – postup je stejný jako u adjektiv. Pád, číslo a rod se musí shodovat s kategoriemi substantiva následujícího nebo toho, které dané zájmeno zastupuje. Před označením se ujistěte, že jste určili správné substantivum, se kterým se má dané zájmeno shodovat.

př. *A navíc, srovnával jsem fotografii carevičovu z roku*
1918 s vaší $k3x0p2gFnSc7$ *a zjistil...*
Svědčí o tom i její $k3x0p3gFnSc1$ *nová reprezentační*
prodejna $k1gFnSc1$ *v podchodu...*
V naší $k3x0p1gFnSc6$ *zemí* $k1gFnSc6$ *je 18 procent lidí*
neschopných pro jakoukoliv efektivní práci.

P: Pro zájmena *ty, vy, můj, náš* nabízí AJKA možnost vybrat značku pro 5. pád, pokud zájmeno stojí před substantivem v 5. pádě.

př. *Ach, co je s tebou, ty_{k3xPp2nSc5} můj_{k3xOp1gMnSc5} synku?
řikal si Muk...
Z auta vyskočil obtloustlý řidič: "Vy_{k3xPp2nPc5} holomci,
okamžitě toho čápa pusťte..."*

I: U osobních a přivlastňovacích zájmen je kromě obvyklých kategorií přidána také značka pro osobu, pro kterou se dané zájmeno používá (p1, p2, p3) – viz značky u zájmen v předešlých příkladech.

I: Rodová zájmena jsou zařazena pod lemmatem rodu mužského životného (podobně jako je tomu u adjektiv).

- *ten, ta, to, ti, ty, ta* jsou zahrnuta pod lemmatem <ten>
- *moje, má, mé, mí* pod lemmatem <můj>
- *všechno, všechna, všichni* aj. jsou řazena k lemmatu <všechn>

6.1 Osobní zájmena

P: U zájmen, která se v textu vyskytují samostatně, se rod určí podle jména, jež zastupují. Někdy odkazují daleko do předcházejícího kontextu.

př. *Připravil plán_{k1gInSc4} postupného odsiřování a uzavírání
tepelných elektráren, seznámil s ním_{k3xPp3gInSc7}
veřejnost a také ho_{k3xPp3gInSc4} plnil. Nyní však zjistil, že
jej_{k3xPp3gInSc4} nemůže dodržet.*

Zájmena *ním, ho, jej* budou mít rod mužský neživotný, protože odkazují ke slovu *plán*.

I: U osobních zájmen 1. a 2. osoby (*já, ty, my, vy*) a zájmena *se* rod neurčujeme (není relevantní). Zájmeno *se* má značku *k3xPyFc4*.

př. *Věříme, že se_{k3xPyFc4} vám líbí a že jste se_{k7c7} svou prací
spokojeni.*

př. *Na krach to vypadalo i u nás_{k3xPp1nPc2}, odešlo mi proto
několik šikovných spolupracovníků...
Umožňuje nám_{k3xPp1nPc3} například stanovit příznivější
ceny pro domácí klienty.
Trápí vás_{k3xPp2nPc4} daně?*

6.2 Přivlastňovací zájmena

I: Jako lemma je uvedeno dané přivlastňovací zájmeno v 1. pádě rodu mužského životného, např. <jejich>, <můj>.

př. *Úspora, vzniklá koupí našich_{<náš> k3x0p1gFnPc2} hlav, se však změnila v...
Přesně k tomu slouží naše_{<náš> k3x0p1gFnSc1} rubrika.
Podle těchto ustanovení je ve vašem_{<váš> k3x0p2gInSc6} případě výhra...*

P: Zájmena jeho a jejich jsou sice nesklonná (mají ve všech pádech stejný tvar), morfologické kategorie se u nich však určují. Pád, číslo a rod u zájmen jeho, jejich určete podle následujícího podstatného jména.

př. *... jen ti, u nichž je kurz jejich_{k3x0p3gFnSc2} měny_{k1gFnSc2} vůči naší koruně výhodný...
Jeho výše je závislá na typu zařízení, jeho_{k3x0p3gNnSc6} stáří_{k1gNnSc6}, úrovni využívání...
... zvýhodňovat členy a usilovat o jejich_{k3x0p3gNnSc4} výhradní postavení_{k1gNnSc4} na trhu.*

6.3 Zájmena tázací, vztažná, neurčitá

P: Hodnoty u atributů pádu, rodu a čísla se u tázacích, vztažných a neurčitých zájmen opět řídí funkcí zájmena ve větě nebo shodou se substantivem, k němuž se vztahují.

př. *Pište nám o tom, jaké_{k3yRgFnSc2} chyby_{k1gFnSc2} jste se při podnikání dopustili a jaké_{k3yRgNnSc1} z toho plyne poučení_{k1gNnSc1}.*

P: Pozor na vztažná přivlastňovací zájmena jehož, jejíž, jejichž. Hodnota atributu rod se řídí rodem substantiva, ke kterému se vztahují, ne rodem osoby/věci, jíž přivlastňují.

př. *Z každého vyrůstá jeden trn, jehož_{k3x0yRp3gFnSc1} délka_{k1gFnSc1} je velmi proměnlivá...
... začali ministři pracovat na své vizitce, jejíž_{k3x0yRp3gNnSc7} prostřednictvím_{k1gNnSc7}...
Třicet mladých mužů, jejichž_{k3x0yRp3gFnSc1} budoucnost_{k1gFnSc1} je slibná...*

P: Pokud se zájmena *který, jaký, jenž* vztahují k substantivu z předešlé věty, shodují se s ním v rodě a čísle, pád se řídí jejich syntaktickou funkcí.

př. *Musí mít sponzora - tedy firmu_{k1gFnSc4}, která_{k3yRgFnSc1} vyučení žáka zaplatí.
Redakce neručí za změny_{k1gFnPc4}, k nimž_{k3yRgFnPc3} v průběhu doby došlo.
Nemohu se zbavit dojmu, že za dobu_{k1gFnSc7}, kterou_{k3yRgFnSc4} trvá převést peníze z jednoho účtu na druhý, vězí něco jiného...*

I: U bezrodých zájmen *kdo, co* a jejich odvozenin (*nikdo, někdo, nic, ledakdo, ledacos...*) není relevantní atribut rodu - je z morfologické značky vypuštěn.

př. *... a vůbec nevíme, zda je někdo_{k3yInSc1} vyrábí.
Co_{k3yQnSc4} můžete firmě nabídnout?
Spotřeba... by mohla růst o něco_{k3yInSc4} rychleji než HDP.
... aby mohl kdykoliv říct: NIKOMU_{k3yMnSc3} NELEZU DO SOUKROMÍ.*

P: Zájmena *kdo, který, jaký* řadíme buď k zájmenům tázacím, vztažným nebo neurčitým.

- **k3yQ** - zájmeno tázací

Pokud uvozují tázací větu nebo jsou součástí tázacího výrazu a na konci věty je otazník. Expresivně v otázkách řečnických.

př. *Kdo_{k3yQnSc1} zaplatí honoráře za šest milionů?
Kdo_{k3yQnSc1} by nechtěl?!
Který_{k3yQnSc1} z modelářských motorů je nejtišší?
S jakými_{k3yQgInPc7} základními parametry do ní vstupuje?*

- **k3yR** - zájmeno vztažné

Pokud uvozují vedlejší věty vztažné, zvl. předmětnou či podmětnou.

př. *Nepodařilo se zjistit, kdo_{k3yRnSc1} v hrobech leží.
Kdo_{k3yRnSc1} chtěl, pojedl u pultu...
Komise tedy vlastně povoluje, které_{k3yRgFnPc1} věci se dají do prodeje.
Tvrdí, že naši zaměstnanci nedosahují takových kvalit, jaké_{k3yRgFnPc1} potřebují.*

- k3yI - zájmeno neurčité

Ve významu někdo, kdokoli, kterýkoli, jakýkoli.

př. *At' si dělá kdo_{k3yInSc1} chce co chce.*

Přes týden se nemá o koho_{k3yInSc4} starat a komu_{k3yInSc3} se zpovídat.

Vždy to ale musí být nabíječka určená pro ten který_{k3yInSc4} konkrétní druh článků...

Nemusíte vědět přesně, jak který_{k3yInSc1} sval vypadá...

Je-li jaký_{k3yInSc1} doslov, tedy je zcela prostě tento...

P: Zájmeno co viz Zájmenná adverbia.

P: Zájmeno či je buď tázací nebo vztažné.

P: Zájmeno jenž je vždy vztažné.

6.4 Zájmena vymežovací

- k3xT

sám, samý, týž, tentýž, každý, všechen, veškerý
expresivní - každyčký, každyký, všecek, všeciček

7 Zájmná adverbia

I: Zájmná adverbia označujeme jako adverbia k6 s přidanými zájmnými atributy - ukazovací xD, vymežovací xT, tázací yQ, vztažná yR, neurčitá yI, záporná yN. Druh adverbia je uveden v poznámce.

I: U zájmných příslovcí nerozlišujeme atribut negace, není v tomto případě relevantní.

I: V kapitole uvádíme jen ta zájmná adverbia, u kterých dochází k slovnědruhovému homonymii. Pro lepší orientaci jsou řazena abecedně.

P: V případě nejistoty při výběru správné značky doporučujeme přiřadit slovu značku pro víceznačnost - <v>.

co

k3yQ

k6yQ

k3yR

k6yR

k3yI

k8xS

k9

P: U předložkového výrazu co do označte co jako kP = součást kolokace.

- k3yQ - zájmeno tázací
  1. pokud vyjadřuje otázku po nové informaci
  2. v otázkách ve spojení s předložkou za

př. $Co_{k3yQnSc1}$ je to?
 $Co_{k3yQnSc1}$ je to za $_{k7c4}$ lidi?

- k6yQ - zájm. přísl. tázací
V otázkách po příčině, důvodu, smyslu, ve významu proč.

př. Co_{k6yQd1} bys tam chodil?
 Co_{k6yQd1} je ti platné studovat, když to nemůžeš uplatnit.

- k3yR - zájmeno vztažné
  1. pokud připojuje vedlejší větu (zvláště předmětnou, podmětnou), často souvztažné se zájm. výrazem stř. rodu (i nevyjádřeným) a v závislých zvolacích větách
  2. ve spojení s 2. stupněm adjektiv a adverbii čím - tím.
  3. (nesklonné) vztahuje se ke kterémukoli výrazu věty hlavní, s připojením os. zájm. nebo zájm. přísl., ve významu který, jak.

př. $Udělám, co_{k3yRnSc4}$ uznám za vhodné.
 $Co_{k3yRnSc1}$ věta, to chyba.
 $Neumíš si představit, co_{k3yRnSc1}$ mě to stálo námahy.

př. $Čím_{k3yRnSc7}$ je starší, $tím_{k3xDgNnSc7}$ je hloupější.

př. *Poslal ten dopis, co_{k3yRnSc4} včera napsal.*
Ztratila náušnice, co_{k3yRnSc4} měla od nás.

P: Ke k3yR řadíme také výrazy *co proto, co nevidět, co se týče* a spojení *co s 3. st. adjektiv a adverbii - co nejdál, co největší...*

- k6yR zájm. přísl. vztahné

Připojuje vedlejší větu vztahnou (zvláště příslovečnou, často se souvzt. *tam*) a ve významu - **kolik, pokud**.

př. *... a hlavně musel pořád něco dělat, aby jeho kamarádi a spoluvězni už nemuseli být tam, co_{k6yRd1} jsou.*
Dělal, co_{k6yRd1} mohl, a o kousek je posunul.
Vzal, co_{k6yRd1} unesl.
Víc jich, co_{k6yRd1} já vím, neudělal nikdy.

- k3yI - zájmeno neurčité

1. pokud má význam neurčitosti, různosti - (vůbec) *něco*
2. s infinitivem (někdy nevyjádřeným) po slovesech *mít, být*
3. s opakovaným slovesem

př. *ber si, dokud je co_{k3yInSc4}*
stát za co_{k3yInSc4}
být k čemu_{k3yInSc3}

př. *je co_{k3yInSc4} dělat*
mít co_{k3yInSc4} jíst

př. *stůj co_{k3yInSc4} stůj*
ať dělá co_{k3yInSc4} dělá

- k8xS - spojka podřadicí

1. pokud připojuje vedlejší větu časovou, ve významu - **pokud**
2. pokud připojuje srovnávaný větný člen a též ve spojeních typu *den co den*

př. *Co_{k8xS} ho znám, je stále stejný.*
Vrátil se co_{k8xS} vítěz.
Večer co_{k8xS} večer.
Chodil tam co_{k8xS} týden.

- k9 - částice

Ve zvolacích větách a pokud vyjadřuje postoj mluvčího.

1. výzva k souhlasu (za výpovědí)
2. vyjadřuje lhostejnost, údiv, překvapení, výhrůžku

př. *Co_{k9} jsme se tě naprosili, abys odprosila. . .*

Nestálo to za nic, co_{k9}?

Ale co_{k9}, nějak to dopadne.

Může to být tolerance, ohleduplnost, co_{k9} já vím, každý máme své soukromé úkoly.

Co_{k9}, ty už jsi tady?!

Co_{k9}, ty mě budeš zlobit?!

což

k3yQ

k6yQ

k3yR

k6yI

k9

- k3yQ - zájm. tázací - s poznámkou *zastarale

př. *Což_{k3yQnSc1} zbývá nežli se bránit?*

- k6yQ - zájm. přísl. tázací - s poznámkou *zastarale

Otázka po příčině.

př. *Což_{k6yQd1} by ses hněval?*

- k3yR - zájmeno vztažné

Pokud připojuje poznámku, dodatek k předchozí větě - ve významu **a to, a tím**.

př. *Letos by měla být otevřena naše nová budova,*

což_{k3yRnSc1} dovolí počet studentů zvýšit.

Zdá se tedy, že alkohol ředí krev, čímž_{k3yRnSc7} se zmenšuje zátěž srdce.

- k6yI - zájm. přísl. neurčité - s poznámkou *zastarale

Ve významu **jak mnoho, kolik**.

př. *Což_{k6yId1} tu bylo řečí a sporů.*

- k9 - částice

Pokud uvozuje výraz nebo větu a vyjadřuje obdiv, pohrdání, překvapení, výčitku, výzvu k souhlasu - dovětek, lhostejnost. Ve spojení - **což o to**.

př. *Ale což_{k9}, jen když máme pro koho, nemám pravdu?
Praha patří mezi ty nejkrásnější, což_{k9} o to, ale taky
mezi ty nejchytřejší.*

P: Část spojovacího výrazu **což teprve** - což označte jako **kP** = součást kolokace a **teprve** jako **k9** - částici.

cože

k3yQ

k6yQ

k3yR

k9

- k3yQ - zájmeno tázací

V expresivních otázkách.

př. *Cože_{k3yQnSc1} je to za lidi?
A což_{k3yQnSc1} je tady vlastně lehké?*

- k6yQ - zájm. přísl. tázací

Otázka po příčině.

př. *Cože_{k6yQd1} ses neomluvil?
A což_{k6yQd1} jsi přijel?*

- k3yR - zájmeno vztažné

Vztahuje se k výrazům zastupujícím jména věcí (větš. nevyjádřeným).

př. *Vzpomínal, což_{k3yRnSc4} to má udělat.*

- k9 - částice

Vyjadřuje údiv, překvapení, výhrůžku.

př. *Cože_{k9}? Ty ses pásl na klášterní louce?*

dokdy

- k6yQ - zájm. přísl. tázací
př. *Dokdy_{k6yQd1} to potřebuješ?*
- k6yR - zájm. přísl. vztažné
př. *Odhaduju dobu, dokdy_{k6yRd1} se naplní jejich počet.*

dokud

k6yQ
k6yR
k8xS

- k6yQ - zájm. přísl. tázací
př. *Dokud_{k6yQd1} to bude trvat?*
- k6yR - zájm. přísl. vztažné
Pokud připojuje vedlejší větu vzt., zvl. přísl. časovou (do té doby)
př. *Dělal to tak dlouho, dokud_{k6yRd1} mohl.*
- k8xS - spojka podřadicí časová (pokud)
př. *Rozmysli se, dokud_{k8xS} je čas.*

jak

k1 - tibetský skot
k6yQ
k6yR
k6yI
k8xS
k8xC
k9

- k6yQ - zájm. přísl. tázací
Pokud uvozuje přímou otázku po způsobu, míře, zřeteli nebo řečnickou otázku.
př. *Jak_{k6yQd1} to vidíte vy?*
Jak_{k6yQd1} se máte?
Jak_{k6yQd1} bych nepřišel?

- k6yR - zájm. přísl. vztažné

1. pokud uvozuje vedlejší větu, zvl. příslovečnou způsobovou (s přirovnávacím významem), často souvztažné s **tak**
2. ve spojení **jak kdo, jak kde, jak kdy, jak který** s významem podle okolností

př. ... *aby obchodníci se starožitnostmi spolupracovali s kunsthistoriky tak, jak_{k6yRd1} je to na západě běžné.*
Jak_{k6yRd1} budete v produktivním věku myslet na stáří, tak se budete v důchodu mít.

př. ... *jak_{k6yRd1} kdy geometrie pomohla fyzice v nouzi a jak_{k6yRd1} kdy fyzika využila i ty nejpodivnější rozměry geometrie.*

- k6yI - zájm. přísl. neurčité

Ve významu **jakkoli** (s opakovaným slovesným tvarem).

př. *Buď jak_{k6yId1} buď.*
Dělej jak_{k6yId1} dělej.

- k8xS - spojka podřadicí

1. pokud uvozuje vedlejší větu obsahovou (větš. po slovesech smyslového vnímání, pravení a myšlení), včetně závislých zvolacích vět
2. pokud uvozuje vedlejší větu časovou (často s výrazem **hned jak**), podmínkovou, přípustkovou, důvodovou (hovor.)
3. pokud spojuje věty (větné členy), jimiž se přirovnává

př. *Proto by asociace měla mimo jiné učit, jak_{k8xS} k informacím přistupovat...*
Kdekdo tam už také viděl, jak_{k8xS} kameny z lomu létají vysoko nad obzor...
Nechápu, jak_{k8xS} to můžeš vydržet! (zvolací)

př. *Přijdu, jak_{k8xS} s tím budu hotov. (časová - až, jakmile)*
Jak_{k8xS} ho tlačila bota, kulhal. (důvodová - proto/že, poněvadž)
Jak_{k8xS} budeš zlobit, nikam nepůjdeš. (podmínková - jestliže, když)
Jak_{k8xS} jich je hodně, zná všechny. (přípustková - jakkoli, třebaže, ačkoli)

př. *Byl větší jak_{k8xS} on.* (přirovnání - než)

- k8xC - spojka souřadící

Pokud připojuje věty (větné členy) v poměru slučovací (jak - tak) nebo stupňovací (jak teprve, jak potom).

př. *To poškozují jak_{k8xC} zákazníky, tak všechny seriózní vydavatele.*

Neřekl to mně, jak_{k8xC} potom tobě.

- k9 - částice

Pokud uvozuje zvolací větu, zdůrazňuje obsah věty, vyjadřuje velkou míru, intenzitu.

př. *A jak_{k9} nám šmakoval po dlouhé době s chlebem.*

Jak_{k9} je tu krásně!

P: U jednočlenné věty **Jak?** je třeba podle kontextu rozlišit, zda jde o skutečnou otázku po způsobu (k6yQ) nebo o zvolání (k9).

jakkoli

- k6yR - zájm. přísl. vztažné
- k6yI - zájm. přísl. neurčité
- k8xS - spojka podřadící

jakož

- k8xS - spojka podřadící
- k8xC - spojka souřadící (ve spojení - jakož i)

jakž

- k6yQ - zájm. přísl. tázací
- k6yR - zájm. přísl. vztažné
- k8xC - spojka souřadící (ve spojení - jakž teprve, jakž potom)

kam, odkud, kudy, kde

kam (navíc k1=kámen - zastarale), kde (navíc k9, k8xS - zastarale)

k6yQ

k6yR

k6yI

- k6yQ - zájm. přísl. tázací
Pokud uvozuje tázací větu.
př. *Odkud_{k6yQd1} a kam_{k6yQd1} táhnou?*
- k6yR - zájm. přísl. vztažné
Pokud připojuje vedlejší větu, zvl. příslovečnou (místní).
př. *... za pouhých deset dnů přelétnout severní Tichý oceán v místě, kde_{k6yRd1} je nejméně 5 150 km široký.*
- k6yI - zájm. přísl. neurčité
Pokud vyjadřuje neurčitost.
př. *Návštěvnost hor ani tak neovlivní, jak kde_{k6yId1} začínají prázdniny, ale jaké je počasí.*

kamkoli, kdekoli

- k6yR - zájm. přísl. vztažné
- k6yI - zájm. přísl. neurčité

kampak

- k6yQ - zájm. přísl. tázací
- k9 - částice

něco

- k3yI - zájmeno neurčité
Pokud označuje blíže neurčenou věc, naznačuje velké či malé množství.
př. *Za druhým rohem žlutého plotu stálo něco_{k3yInSc1} jako strážní budka.
Vydávat energii na něco_{k3yInSc4}, co nepřináší žádný velký užitek. . .*

- k6yI - zájm. přísl. neurčité

Ve významu trochu nebo hodně. Ve spojení o něco + 2. st. adjektiv a adverbii.

př. *Šlechtic pak o_{k7c4} něco_{k6yId1} později_{k6eAd2} nechal
postavit z peněz za proclívání zboží pevný hrad. . .
Ona ta móda čtyřicátých let měla něco_{k6yId1} do sebe. . .*

tady

- k6xD - zájm. přísl. ukazovací
- k9 - částice

př. *Tady_{k9} to máš, teď jsi nastydl.
Tady_{k9} kluci na mě čekali.*

tak

k6xD

k8xC

k8xS

k9

k0

- k6xD - zájm. přísl. ukazovací
  1. pokud vyjadřuje způsob děje a míru vlastnosti, činnosti, často souvzt. s jak (tak, jak)
  2. ve spojeních:

tak nebo tak, dobře ti tak, tak zvaný,
přesně tak, tak nějak, tak a tak, jen tak,
tak tak, tak rychle, hned tak, tak jako tak

př. *Autor se snažil napsat ji tak_{k6xDd1}, aby si ji s užitkem
mohl přečíst každý. . . (způsob)
Málokde vládne tak_{k6xDd1} konkurenční prostředí jako v
počítačové branži. (míra)
Pro domácí trh začala kancelář vydávat nové
katalogové listy jednotlivě a postupně tak_{k6xDd1}, jak se
akce dařilo organizovat.*

př. *Tento tak_{k6xDd1} zvaný zahradní program má úspěch.
Byl mezi námi jeden lidovecký poslanec, který se ten
večer tak_{k6xDd1} nějak snažil vést v křesťanském duchu.*

- k8xC - spojka souřadící

Pokud spojuje věty (větne členy) v poměru slučovacím

jak - tak
tak i

př. *... likvidační zůstatek, který může představovat jak
hodnotu aktivní, tak_{k8xC} hodnotu pasivní.
... že zvýší ceny jak za zřízení nové telefonní stanice,
tak_{k8xC} i měsíční poplatky a hovorné.*

- k8xS - spojka podřadící

Pokud vyjadřuje důsledek, následek ve významu **proto**, **tedy**, často ve spojení **a tak**.

př. *Když jsem na něm vymáhal peníze, tak_{k8xS} mi řekl, že
na ně nemám nárok.
... vedla k neúnosnému znečištění řeky, a tak_{k8xS}
Vltava přestala vyhovovat hygienickým podmínkám.*

- k9 - částice

Pokud má funkci navazovací a zdůrazňovací nebo vyjadřuje přibližnost.

př. *Malý český podnikatel tak_{k9} může se smutkem v duši
přihlížet, že někdo na to má.
A tak_{k9} se jedna z největších a nejmodernějších
oceláren ocitla v soukromých rukou.
V sále mohlo být asi tak_{k9} dvě stě padesát
lidí... (přibližnost)*

tu

- k6xD - zájm. přísl. ukazovací
- k8xC - spojka souřadící (tu - tu, a tu)
- k9 - částice (zastarale)
- k0 - citoslovce

tudy

- k6xD - zájm. přísl. ukazovací
- k8xC - spojka souřadící (zastarale - ve významu a tak)

př. *A tudy_{k8xC} mi nezbývá nic jiného, nežli abych...*

7.1 Zájmenná adverbia vymežovací

- k6xT

vždy, vždycky, všude, tamtéž, tamže...

8 Číslovky (numeralia)

I: Číslovky jsou kategorie založená na kritériu vyjádření množství, z hlediska morfologického tvoří smíšenou kategorii. Některé číslovky se chovají jako adjektiva (číslovky řadové), další jako slova téměř neohebná (základní číslovky 3 - 99), jiné jako substantiva (sto, milion).

I: Jako číslovky - k4 - označujeme číslovky tradičně chápané jako základní, řadové a druhové. Druhy číslovek nejsou rozlišeny v morfologické značce, pouze v poznámkách (stejně jako je tomu u příslovcí a částic).

př. *Z vraždy bylo podezříváno pět_{k4c1} lidí.*

Nyní probíhá třetí_{k4gNnSc1} soutěžní kolo...

Kolik našich obalů patero_{k4gNnSc4} zákonů splňuje?

I: Ostatní druhy číslovek byly přeřazeny ke slovním druhům, ke kterým morfologicky přísluší.

- číslovky násobné → příslovce

Výrazy tradičně určované jako číslovky násobné, tj. slova s numerickým prefixem (číslovka určitá i neurčitá) zakončená na -násob, -násobně, -krát, -kráte (dvojnásobně, dvakrát, mockrát, několikanásobně...) řadíme k příslovcím.

př. *V průběhu prázdnin se s nimi jistě mnohokrát_{k6eAd1} setkáte...*

Celkově byl tento program téměř dvojnásobně_{k6eAd1} rychlý...

- číslovky násobné → adjektiva

Slova s numerickým prefixem (číslovka určitá i neurčitá) zakončená na *-násobný* (trojnásobný, několikanásobný ...) řadíme k **adjektivům**.

př. *Kdo věděl, že bitva stála Němce trojnásobný počet letadel než Brity?*
Jindy měla firma zajištěn několikanásobný odbyt...

- názvy zlomků, číslic, n-tic → substantiva

názvy zlomků (polovina, čtvrtina, desetina...)
 názvy číslic (jednička, desítka, stovka, čtyřka...)
 názvy n-tic (trojice, šestice...)

- řadíme k **substantivům**.

př. *Zhruba desetina věcí se v komisi neprodá...
 Počet pracovníků klesl v průběhu 6 let o šestinu.
 Někteří musejí za uplatněním cestovat i několik desítek kilometrů od svého bydliště.
 Stihl zde ještě oslavit čtyřicítku.
 ...proti němu stála šestice policistů roztažená napříč úvalem v rojnici...
 Na počátku války byla dvojice těchto plavidel přeměněna na mateřské lodi...*

I: Značujeme jen výrazy označující množství slovně, číslice tvoří zvláštní skupinu znaků, které se zatím neznačují.

8.1 Pád

P: Číslovky 1 - 4 se v pádě shodují s pádem počítaného předmětu, event. rozvíjejících adjektiv.

př. *Ubytovací kapacity interhotelů se během posledních tří let zhruba zdvojnásobily.
 Kurzy se pořádají ve čtyřech stupních.
 Záchranná služba si o Silvestru vyjela jen 190krát, z toho ke čtyřem těžkým úrazům.*

P: Číslovky 5 - 99 mají jen dva tvary pro všechny pády. Pád tedy určíme nejjistěji podle kontextu (předložka, slovesná vazba atd., viz Podstatná jména). Má-li číslovka tvar 1. nebo 4. pádu, je následována substantivem (a/nebo předcházena adjektivem) ve 2. pádu (tzv. numerativem). Počítaný předmět může být vyjádřen i zájmenem a číslovku předcházet. V ostatních pádech se číslovka a jména vztahující se k ní shodují.

př. *Uplynulých_{k2eAgNnPc2d1} šest_{k4c1} let_{k1gNnPc2} ukázalo, že
opouzdření extremistů . . .
. . . vzrostou mzdy v září o dalších_{k2eAgNnPc4d1} patnáct_{k4c4}
procent_{k1gNnPc2}.
Program probíhal po celých_{k2eAgInPc4d1}
následujících_{k2eAgInPc4d1} deset_{k4c4} dní_{k1gInPc2}.
. . . budovat síť stanic pro. . . Dnes jich_{k3xPp3gFnPc2} je v
provozu přes padesát_{k4c4}.*

př. *Před necelými_{k2eAgNnPc7d1} dvaceti_{k4c7} lety_{k1gNnPc7} byly v
areálu ještě byty a na dvoře se proháněly. . .*

P: Číslovky sto, tisíc, milion. . . se někdy skloňují a následuje počítaný předmět v 2. pádě, jindy se chovají nesklonně, hlavně ve složeninách, tehdy určíme pád podle funkce.

př. *. . . nemusely dělat jiné programy od sto_{k4gNnSc2}
tisíc_{k4gInPc2} výš. . .
Pro obchodníky je přijatelnější přivázet květiny autem i
ze sto_{k4gNnSc4} kilometrů_{k1gInPc2} vzdáleného zahradnictví,
než. . .
Víme víc a přesněji než před stem_{k4gNnSc7}, před
tisícem_{k4gInSc7} let_{k1gNnPc2}. . .*

P: Je-li před složenou číslovkou apelativum jako částka, cena, lze číslovku považovat za jméno v nominativu jmenovacím.

př. *Náklady přesáhly částku jeden_{k4gInSc1} milion_{k4gInSc1}
sto_{k4gNnSc1} čtyřicet_{k4c1} tisíc_{k4gInPc1} korun_{k1gFnPc2}.*

8.2 Číslo

P: Číslo určujeme pouze u číslovek, které se chovají jako substantiva, adjektiva či zájmena a mají v plurálu odlišné tvary (jeden, sto, milion. . .) a u číslovek dva, oba, tři, čtyři. U ostatních číslovek není číslo určeno.

8.3 Rod

P: Číslovky násobné a druhové a číslovky jeden, dva, oba, tři, čtyři se v rodu shodují s rodem počítaného předmětu. U základních číslovek 5 - 99 se rod neurčuje. Vyšší číslovky (sto, tisíc...) mají vlastní rod nezávislý na rodu počítaného předmětu:

sto - gN
tisíc - gI
milion - gI
miliarda - gF

př. *Poslední_{k2eAgNnPc1d1} dvě_{k4gNnPc1} desetiletí_{k1gNnPc1} znamenala velké rozšíření...
Původně to vypadalo, že bude Poldovka prodána za jednu_{k4gFnSc4} korunu_{k1gFnSc4}.
V obou_{k4gInPc6} případech_{k1gInPc6} se jedná jak o službu čtenářům, tak o propagaci pořadatelům.
A tak tým asi 60 pracovníků se čtvrt miliardou_{k4gFnSc7} dolarů v kapse...*

8.4 Časové údaje

P: Číslovky, které jsou součástí bezpředložkových časových údajů, určete jako číslovky ve 4. pádě.

př. *Deset_{k4c4} minut_{k1gFnPc2} před půlnocí došlo k zástavě srdce...
Čtyři_{k4gInPc4} dny_{k1gInPc4} po vyřazení Anglie oznámil E.P., že se vzdává reprezentace.*

8.5 Neurčité číslovky a adverbia

I: Slova málo, mnoho mohou být číslovkami s poznámkou *číslovka neurčitá nebo adverbii.

P: Tvary málo, mála (2. p.), mnoho, mnoha (2., 3., 6., 7. p.) ve spojení s počítaným předmětem označte jako číslovku - k4.

př. *Pro několik málo_{k4c4} jedinců_{k1gMnPc2}, kteří si předplatili...
Bohužel jen málo_{k4c1} lodí_{k1gFnPc2} dorazilo do murmanského přístavu...
Stýkal jsem se jen s málo_{k4c7} přáteli_{k1gMnPc7}...*

př. Českomoravská vrchovina je jedno z mála_{k4c2}
míst_{k1gNnPc2}, které je ještě ekologicky. . .
Cítil pach mnoha lidí a mála_{k4c2} peněz_{k1gInPc2} v příliš
natěsnaném prostoru.
Jen do mála_{k4c2} kostelů_{k1gInPc2} mohou lidé přijít,
kdykoli chtějí.

př. Tři lidé zahynuli, mnoho_{k4c1} jiných_{k2eAgMnPc2d1} utrpělo
zranění.
Na zdobení kraslic existuje mnoho_{k4c1}
různých_{k2eAgFnPc2d1} technik_{k1gFnPc2}. . .

př. A osudnou se stala také mnoha_{k4c3} cestovatelům_{k1gMnPc3}.
Byl už v mnoha zemích a setkal se s mnoha_{k4c7}
statečnými_{k2eAgMnPc7d1} bojovníky_{k1gMnPc7}.

P: K číslovkám řadíme i vyjádření množství ve spojeních typu
málo zajímavého, mnoho společného

př. Měřením výkonu mechanik CD - ROM se dozvíme jen
málo_{k4c4} zajímavého_{k2eAgNnSc2d1}.
Na první pohled mají mnoho_{k4c4} společného_{k2eAgNnSc2d1}.

P: Ve spojení se slovesy a adjektivy řadíme tvary málo, mnoho k příslovcím - k6.

př. Po uzrání klíčí málo_{k6eAd1} a velmi nepravidelně.
. . . pokud rodiče z obavy, že dítě málo_{k6eAd1} jí, trvají na
tom. . .
Samec je shora šedohnědý s málo_{k6eAd1} zřetelným
příčným vlkváním.
Lidé, kteří obsluhovali tato málo_{k6eAd1} spolehlivá hlučná
monstra. . .

př. Často tam jezdíme a slyšíme mnoho_{k6eAd1} o vůli připojit
se k euroatlantickým strukturám.
V životě nepálských Šerpů se mnoho_{k6eAd1} změnilo za
těch nemnoha_{k4c4} uplynulých_{k2eAgNnPc2d1} let_{k1gNnPc2}. . .
A tak se stalo, že jsem udělal příliš mnoho_{k6eAd1}.

P: Tvary málu (3., 6. p.), mále (6. p.), málem (7. p.) řadíme vždy k substantivům.

př. *Patří k málu_{k1gNnSc3} úspěšných renkonstrukcí 70. let.
... protože mladých, vhodných Evropanek už bylo po
málu_{k1gNnSc6}.
Oblékne si šálu a plášť a odchází přiživit se i na tom
mále_{k1gNnSc6}, co ze vzniklé situace získal.
A že jsem byl tak spokojen s málem_{k1gNnSc7}, odměnil mě
bůh...*

P: U tvaru málem je třeba rozlišovat mezi substantivem a příslovcem.

př. *Petr se rozběhl po zvuku a málem_{k6eAd1} se srazil s
malou běžící holčičkou.
Vysoké podrážky dosahovaly málem_{k6eAd1} výšky cihly
nebo brikety...*

př. *Spokojit se s málem_{k1gNnSc7} není moje ctnost.
Důležité je začít, začít třeba s málem_{k1gNnSc7}, téměř s
ničím.*

P: U tvarů málo, mála je někdy obtížné určit, zda jde o substantivum nebo o číslovku. V tom případě přiřaďte značku pro víceznačnost - <v>. Často se jedná o předložkové vazby o málo, z mála, bez mála.

př. *Je totiž poměrně malý, jen o málo<v> větší než
většina...
Je to jeden z mála<v> případů v přírodě...
Ale jistě se, jako už kolikrát, najdou lidé, kteří umí
dávat i z mála<v>.
Její třídou už prošlo bez mála<v> pět učednic.*

P: Adverbia nemnoho, nemálo, neméně mají značku - k6eNd1 a lemma - mnoho, málo.

P: Slova

více, víc, méně, míň, nejvíce, nejvíc, nejméně, nejmíň ap.

označujeme vždy jako adverbia s lemmatem - mnoho, málo. Komparativ či superlativ je zachycen ve značce - k6eAd2, k6eAd3.

př. *Snad proto se sešlo méně<málo>_{k6eAd2} řešení než obvykle.*
Již méně<málo>_{k6eAd2} je známo, že ilustroval třeba i Babičku a Podhorskou vesnici. . .
Kdo nestrádá nejvíc<mnoho>_{k6eAd3} bodů, získá dort. . .

I: Další výrazy vyjadřující neurčité množství jsou řazeny podle povahy k substantivům nebo adverbium s poznámkou *ve spojení s počítaným předmětem v platnosti číslovky neurčité. Adverbia mají navíc poznámku *vyjadřuje míru.

moře, fůra, trocha, troška, hromada... - k1
 plno, moc, hodně, trochu, trošku, dost... - k6

př. *Mám fůru_{k1gFnSc4} práce.*
. . . znamená vyplnit spoustu žádostí a ztratit moře_{k1gNnSc4} času.

př. *Podle jeho vyjádření zatím pracuje hodně_{k6eAd1} lidí spíše pro sebe než pro firmu.*
Mezi našimi čtenáři je plno_{k6eAd1} milovníků koní.

8.6 Problematické číslovky

jednou

- k4gFnSc7 - jde o 7. pád jedn. čísla ženského rodu číslovky <jeden>, která je většinou doprovázena dalšími jmény v tomtéž pádě.

př. *Takhle mají vše "pod jednou_{k4gFnSc7} střechou_{k1gFnSc7}" a mohou se více věnovat prodeji.*
Dlouhá zeď je jednou_{k4gFnSc7} z největších staveb naší planety. . .

- k6eAd1 - jedná se o příslovce s poznámkami *vyjadřuje čas a *v platnosti číslovky násobné.

př. *Během rozhovoru se ani jednou_{k6eAd1} nepodíval na hodinky.*
Zákonitě musí jednou_{k6eAd1} nastat katastrofa.

- k9 - v některých případech může jít o částici.

př. *Dej už s tím jednou_{k9} pokoj.*

půl

- Substantivum k1xP (xP - speciální značka pro toto slovo) s poznámkami *číselný charakter a *zlomkový výraz.

př. *Zhruba za půl_{k1xP} roku vyčistil kraj od komárů...*

Jeho trup byl delší než půl_{k1xP} metru.

Kluk byl o půl_{k1xP} hlavy větší...

- Adverbium k6 (ve významu zcela).

př. *Řekl to půl_{k6eAd1} vesele, půl_{k6eAd1} vážně.*

čtvrt

- Substantivum k1gF s poznámkami *číselný charakter a *zlomkový výraz.

Slovo čtvrt se vyskytuje ve tvarech:

sg. - čtvrt - 1., 4. p.

- čtvrti - 2., 3., 5., 6. p.

- čtvrtě - 2. p.

- čtvrtí - 7. p.

pl. - čtvrti/čtvrtě - 1., 4., 5. p.

- čtvrtí - 2. p.

- čtvrtím - 3. p.

- čtvrtích - 6. p.

- čtvrtěmi - 7. p.

př. *Před neuvěřitelnými třemi čtvrtěmi_{k1gFnPc7} století...*

Nyní po třech čtvrtích_{k1gFnPc6} století se historie opakuje.

Dostala přes čtyři milióny hlasů proti pěti

čtvrtím_{k1gFnPc3} miliónu hlasů Henleinových.

P: Ustrnulé tvary čtvrt - pro sg. a čtvrti, čtvrtě - pro pl. s číselným významem mají vždy značku k1xP (obdobně jako slovo půl).

př. *Domů jsem se vrátila po roce a čtvrt_{k1xP}.*
Vévodí jim opravdový, přes čtvrt_{k1xP} kilometru dlouhý
kolos...
Však také krmení trvá skoro tři_{k4gFnPc4} čtvrtě_{k1xP} roku.
Policisté je totiž zadrželi na parkovišti před věznicí v
Plzni na Borech se čtvrt_{k1xP} kilogramem pervitinu.
Je věci Petržely, že před tři čtvrti_{k1xP} rokem, ač
varován...
Od sedmi do čtvrt_{k1xP} na osm_{k4c4} a od tři čtvrtě_{k1xP} na
dvě_{k4gFnPc4} do dvou.

P: Pozor na tvary čtvrti, čtvrtě v sg. - jde o regulérní tvary 2., 3., 5. a 6. pádu.

př. *... dokládá skutečný památkový zájem již na přelomu*
třetí a čtvrté čtvrti_{k1gFnSc2} 16. století.
... a tak odbíjení jedné čtvrtě_{k1gFnSc2} protáhlo se ve
vyzvánění...

P: Ve významu čtvrt měsíce nebo čtvrt/čtvrť města přiřazujeme běžné značky pro substantiva.

př. *... uzoučký srpek zapadajícího měsíce, který byl v*
poslední čtvrti_{k1gFnSc6}.
O dvě hodiny později bylo ve vilové čtvrti_{k1gFnSc6} rušno.
V miniaturním světě jsou postaveny celé městské
čtvrti_{k1gFnPc1}...

I: Slovo třičtvrtě značíme stejně jako slova čtvrt, půl značkou k1xP.

8.7 Zájmenné číslovky

P: Zájmenné číslovky kolik, tolik označujeme jako číslovky s přidaným zájmenným atributem (tázací, vztažné, neurčité, ukazovací) s poznámkou *zájmenná číslovka.

tolik

- k4xD - zájm. čisl. ukazovací

Pokud označuje počet, množství, míru známou z kontextu či situace. Často souvztažné s kolik. Ve větě řídící odkazuje k množství, které je naznačeno ve větě

vztažné. Může odkazovat i k množství v rámci širšího kontextu. Ve tvarech **tolik** (1. a 4. p.), **tolika**. Ve spojeních **tolik - jako**, **x-krát tolik**.

př. *Smečka většinou uloví jen tolik_{k4xDc4}, kolik potřebuje.*

*Jak si vybrat partnera mezi tolika_{k4xDc7} skvělými
nápadníky_{k1gMnPC7}? -odkaz na předcházející
kontext*

*... že zhruba ještě osmkrát tolik_{k4xDc4} do něj investovaly
právnícké osoby.*

*Ne každý pobral v přírodě tolik_{k4xDc4} krásy jako třeba
pestrobarevný motýl.*

- k4yI - zájm. čísl. neurčitá

Pokud vyjadřuje velké množství, ve spojení s počítanými předměty. Obtížně identifikovatelné, v případě nejistoty použijte značku <v> - **víceznačnost**.

- k6 - příslovce

Pokud naznačuje velkou míru, vztahuje se k adjektivům a slovesům.

př. *Nepochopil, že v politice nezáleží tolik_{k6eAd1} na tom, co
uděláš špatně...*

Těší mě, že je toho u nás tolik_{k6eAd1} ke zlepšování.

*... při kousnutí ji ochromí, takže se úlovek tolik_{k6eAd1}
nebrání.*

kolik

- k4yQ - zájm. čísl. tazací

Pokud uvozuje otázku po počtu či množství.

př. *Honzo, kolik_{k4yQc4} je hodin?*

Kolik_{k4yQc1} lidí doopravdy zahynulo?

A do kolika_{k4yQc2} umíš ty počítat?

- k4yR - zájm. čísl. vztažná

Pokud připojuje vedlejší větu vztažnou. Často souvzt. s **tolik**.

př. *... sedm krčních obratlů, tedy stejně tolik, kolik_{k4yRc4}
má třeba člověk nebo myš.*

Čtenář tak vlastně ani neví, kolik_{k4yRc4} že kapitol má.

- k4yI - zájm. čisl. neurčitá

Pokud vyjadřuje neurčitý počet, ve významu **několik**, **mnoho**.

př. *Už kolik_{k4yIc4} nocí jsme kvůli leteckým poplachům pořádně nespali.*

Sedí tam třeba kolik_{k4yIc4} dní a pak je hora neviditelná.

- k9 - částice

Pokud uvozuje zvolací větu.

př. *Kolik_{k9} malérů už vzniklo ze stejného popudu!*

Kolik_{k9} práce je schováno v této jediné větě!

I: Další případy s poznámkou *zájmenná číslovka:

tolikátý, tolikerý, tolikero - k4xD

kolikátý, kolikerý, kolikero, - k4yQ, k4yR, k4yI

čertvíkolik - k4yI

kdovíkolik - k4yI

tolikhle - k4xD

I: Slova s poznámkami *zájmenná číslovka a *v platnosti číslovky násobné neurčité:

kolikanásobný, tolikanásobný, tolikeronásobný - k2

kolikanásobně, kolikrát(e), tolikrát(e) - k6

9 Slovesa (verba)

I: U sloves se homonymie vyskytuje v mnohem menší míře než u jmen.

- U některých sloves 4. třídy (**prosí**, **trpí**, někdy i **sází**) – shodný tvar pro 3. os. sg. a pl.

př. *Jsme přesně nad letištěm a zkušeni piloti letí_{k5eAaImIp3nP} proti větru.*

Další světové hry klepou na dveře a čas tak síleně

letí_{k5eAaImIp3nS}.

- V minulém přičestí a u přechodníků dochází k homonymii rodu mužského životného a neživotného. Správný rod je třeba určit podle kontextu.

př. *Muž zase odešel směrem odkud přišel_{k5eAaPmAgMnS}.*

Jednou jsem nesl odměřovací drát, když

přišel_{k5eAaPmAgInS} poryv větru.

- Homonymii typu *ženu*, *pila*, kdy dané slovo může být jak tvar substantiva, tak tvar slovesný, zde nevěnujeme zvláštní pozornost, protože tyto případy jsou jasné z kontextu.

P: Některá slovesa mají dubletní tvary v infinitivu a přičestí minulém, v ostatních kategoriích mají tvary shodné, přesto je k desambiguaci nabízeno dvojí lemma. V těchto případech vybírejte jednotně lemma s *e* nebo *ě*.

př. *myslet* - *myslit* → *myslet*
muset - *musit* → *muset*
hanět - *hanit* → *hanět*

9.1 Přechodníky

I: Slovesa se ve funkci přechodníků vyskytují velmi zřídka. Přechodníky se používají jen v některých typech textů (beletrie s archaickými prvky, některá odborná pojednání, články), téměř výhradně jde o přechodník přítomný, tvořený od nejběžnějších sloves (*řka*, *vida*). AJKA přesto tyto možnosti nabízí a je nutné je desambiguovat.

P: Věta, která obsahuje přechodník (ať přítomný nebo minulý), musí mimo něj obsahovat ještě sloveso v určitém tvaru.

- Upozornit je třeba na shodnost tvarů 3. os. sg. indikativu prézenta a přechodníku přítomného u sloves 3. třídy (*kryje*, *kupuje*).

př. *Hlučně smrká do kapesníku stěžuje_{k5eAaImSgMnS} si na psí počasí.*
A tu jsem kruh opatrně obešel ... a pokračoval v cestě
líbuje_{k5eAaImSgMnS} si, jak elegantní jsem vymyslel
triádu...

I: AJKA nabízí možnost přechodníku *i* u některých příslovčí. Jedná se o možnosti pouze potenciální, reálně se v textech téměř nevyskytují.

jistě - přechodník přítomný od slovesa - *jistit*
stále - přechodník přítomný od slovesa - *stálit*
vpřed - přechodník minulý od slovesa - *vpříst*

P: Asi 90 % výskytů přechodníků v korpusu má funkci nepůvodní předložky a značíme je tedy jako *k7*, jsou to například:

počínaje, konče, nepočítaje...

př. *Některá řemesla - pivovarníky počínaje_{k7c7} a kováři a koláři konče_{k7c7}...*
Další dvě hodiny proběhly hladce, nepočítaje_{k7c4} v to drobné problémy...

9.2 Negace

I: K záporným slovesným tvarům se přiřazuje jako lemma kladný infinitiv a k atributu e hodnota N.

př. *... ale já se přiznám, že v tom žádné výhody nevidím_{<vidět> k5eNaImIp1nS}.*

I: U slovesa být (a u některých dalších) je pro negaci jako lemma prozatím uveden tvar nebýt a u atributu e hodnota A.

př. *Podívej se, já teď nejsem_{<nebýt> k5eAaImIp1nS} žádný chudák...*

I: U sloves, u nichž počáteční ne- neznamená prostý zápor, se jako lemma uvádí jeho infinitiv a u atributu e hodnota A

př. *Není divu, že se navzájem srdečně nenávidíme_{<nenávidět> k5eAaImIp1nP...}*

9.3 Vid

I: Vid je u sloves značen v souladu s informacemi uváděnými v SSČ a SSJČ. Slovesa jsou:

dokonavá - aP
nedokonavá - aI
obouvidá - aB

P: U některých sloves je nutné při desambiguaci rozhodnout mezi možnostmi aB - aP/aI. Tato slovesa jsou v určitých významech obouvidá a v jiných dokonavá či nedokonavá. Týká se převážně sloves typu

časovat - aB - bombu, hodiny, zprávy, přístroje atd.
časovat - aI - slovesa

př. *Své pátrání jsem musel směřovat a časovat_{k5eAaBmF} obezřele...*
Museli jsme každou scénu časovat_{k5eAaBmF} podle stopek...

př. *... takové jako velština, kde se vedle slovesa časují_{k5eAaImIp3nP} také předložky...*

a sloves s prefixem na- končících na -ovat a jejich reflexivních tvarů.

napracovat - aP - prací nahradit
napracovat se - aB

nazlobit - aP - koho (i sám sebe)
nazlobit se - aB - mnoho a často zlobit - koho
- mnoho a často se zlobit - s kým/čím, při čem...

př. *Pokud pracovník nemohl napracovat_{k5eAaPmF} tuto neodpracovanou část pracovní doby...*

př. *... u vedení bude oblíben, nicméně nazlobí_{k5eAaPmIp3nS} stovku dalších sportovců...*
Minulý měsíc řekla, že taky Gruša se nazlobil_{k5eAaPmAgMnS}, dokonce mi prý píše odpověď...

př. *Na každý gól jsme se tak museli napracovat_{k5eAaBmF} jako horníci...*

př. *Co jsem se ho nazlobil_{k5eAaBmAgMnS}!*
... tak jsem se s ním nazlobila_{k5eAaBmAgFnS} a navztekala_{k5eAaBmAgFnS}, že jsem zapomenula mít nějaké dítě...
Každý programátor by Vám zase mohl vyprávět, jak se nazlobil_{k5eAaBmAgMnS} při řešení jednoho problému

9.4 Deverbativa

I: Od sloves je odvozeno značné množství adjektiv a substantiv (např. čisticí, cestující, zpracování, příšlý, nevidomý,...). AJKA jako lemma stanovuje 1. pád jednotného čísla deverbativa.

př. *pěstování_{<pěstování>}, pěstovaných_{<pěstovaný>},
pěstujícím_{<pěstující>},*

I: Příčestí a přechodníky se však nadále řadí ke slovesům s příslušnými morfologickými kategoriemi.

př. *přišel*_{<přijít>}, *dosáhnuvše*_{<dosáhnout>} *atd.*

10 Příslovce (adverbia)

I: Příslovce se vztahují ke slovesu (ne k substantivu, zájmenu), nejsou rozvíta adjektivem, ale sama mohou adjektivum rozvíjet.

I: Druhy příslovčí nejsou určeny morfologickou značkou, jsou uvedeny pouze v poznámkách. U příslovčí se vyskytují tyto poznámky:

- *vyjadřuje místo
- *vyjadřuje čas
- *vyjadřuje způsob
- *vyjadřuje míru
- *vyjadřuje zřetel
- *vyjadřuje příčinu
- *příslovce modální
- *příslovce stavové

P: Některá příslovce jsou od původu substantiva nebo jiná ohebná slova ustrnulá v jednom pádě (venku, časem, domů, většinou), která však ještě mohou vystupovat jako substantiva, tyto případy je nutno rozlišovat dle kontextu.

př. *Vrátí-li jej prezident, usnází se FS nadpoloviční většinou*_{k1gFnSc7} *všech poslanců.*
*V regálech bývá většinou*_{k6eAd1} *vystaveno velké množství zboží.*
*Finanční analytici, kteří si většinou*_{k6eAd1} *přáli zůstat v anonymitě. . .*

P: Někdy jde o tzv. příslovečné spřežky, tj. spojení dvou slovních tvarů (většinou předložky a substantiva) do jednoho slova. Ty mohou být v různém stupni adverbializace, takže se někdy píše dohromady, jindy zvlášť.

Jako příslovce je určujeme pouze v případě, že se píše dohromady, jinak je označíme jako předložku a příslušné jméno.

př. *Ve sněmovně se poprvé_{k6eAd1} sejdou až začátkem září. . .
 Na jednacích stolec jsou opět, už po_{k7c4}
 několikáté_{<několikátý> k4yIgNnSc4}, daně a sociální pojištění.
 Této malebné partii dominuje hora Wölkerkogel se
 zdaleka_{k6eAd1} viditelnou sochou.
 Mezi nimi vyniká ž_{k7c2} daleka_{<daleko> k1gNnSc2} nápadné
 Okno na okraji vápencového hřbetu.*

I: Některá příslovce se mohou vyskytovat ve funkci předložek (viz Předložky a příslovce).

I: Výrazy dál, dále mají pro funkci příslovce značku _{k6eAd2} označující 2. stupeň.

11 Předložky (prepozice)

I: U předložky je kromě značky pro slovní druh uvedeno, se kterým pádem se pojí. Pád předložky se musí shodovat s pádem následující jmenné skupiny, tj. substantiva a/nebo zájmena a rozvíjejících adjektiv, ev. číslovek. Některé předložky se pojí jen s jedním pádem:

2. pád - od, do, z, ze, u, bez, beze, podle, dle, vedle, kolem, okolo, podél, poblíž, včetně, kromě, krom, během, stran, pomocí, místo prostřednictvím, (na)místo, uvnitř, vevnitř, zpoza, zpod, uprostřed, doprostřed, ohledně, následkem, koncem, začátkem, počátkem, nedaleko

3. pád - k, ke, ku, proti, naproti, oproti, kvůli, vůči, díky, dík, navzdory

4. pád - pro, přes, mimo, skrz, ob

6. pád - při, po

7. pád - s, se

1. pád - versus, kontra

I: Některé předložky se mohou pojit s více pády:

4. a 6. pád - v, ve, na, o

4. a 7. pád - před, za, nad, pod, mezi

2. a 7. pád - napříč

P: Víceslovné předložkové výrazy viz Kolokace.

P: Správný pád u dané předložky určíme většinou podle následujícího substantiva. V případě, že následuje substantivum, které má v obou pádech shodné tvary, např. v pondělí, můžeme si pomoci jiným podobným jménem, které má tvary odlišné:

v sobotu - 4. pád (časové údaje obecně se vyjadřují 4. pádem.) *o sobotě* - 6. pád

Na dokončení je třeba... - můžeme si pomoci např. *na výstavbu je třeba* - 4. pád.

Na dokončení se podíleli..., *na se pojí se* 6. pádem (jako: *na výstavbě se podíleli...*).

11.1 Předložky a příslovce

I: Některá z uvedených slov jsou původem příslovce (kolem, vevnitř, nedaleko, uvnitř, uprostřed, doprostřed, poblíž) nebo substantiva (stran, pomocí, prostřednictvím, následkem).

P: Hlavním kritériem, podle něhož označíme slovo jako předložku, je skutečnost, že za ním následuje jmenná skupina v daném pádě (většinou ve 2. pádě).

př. *Tajmen ho odlekl doprostřed_{k7c2} řeky a tam se zastavil*

V té době stavěli technici poblíž_{k7c2} plaveckého centra stan pro...

Izetbegovič prohlásil, že uvnitř_{k7c2} jugoslávské armády se projevují...

P: Pokud se slovo vyskytuje samostatně, jedná se o příslovce.

př. *... květy aranžujeme po obvodu úpravy, nikoliv doprostřed_{k6eAd1}.*

Jsme malá vesnice, ale poblíž_{k6eAd1} je několik stovek chat.

Za hvozdem uvnitř_{k6eAd1} byla země úrodná a teplá...

Předložkových výrazů existuje mnohem více, vytvářejí se stále nové, uvedli jsme jen ty nejčtenější.

12 Spojky (konjunkce)

I: Příklady spojek:

- spojky, které mají vždy značku $k8xC$ (souřadící):

a, ale, nýbrž, však, avšak, ovšem, nicméně,
ba, (a)nebo, či, neboť, vždyť, totiž, neboli,
čili, aneb, jenomže, přičemž

- spojky, které mají vždy značku k8xS (podřadící):

protože, poněvadž, jelikož, ježto,
takže, že, když, jestli(že), pokud,
ač(koli(v)), třebaže, přestože,
než, dokud, zatímco, kdežto,
aniž, leda(že), zda, jakmile, jenomže
jakožto

P: Výše uvedená slova označíme jako spojky, když spojují věty i jednotlivá slova nebo slovní spojení.

př. *Příště si moc rozmyslím , než_{k8xS} uvěřím jakékoli reklamě.*
Návštěvníků přijíždí méně než_{k8xS} loni.
Lékárny by si neměly konkurovat cenami, ale_{k8xC} úrovní služeb.
Okénko nahoře nastavuje typ neboli_{k8xC} tvar písma.
Tento stav brzdí rozvoj molekulární taxonomie jakožto_{k8xS} samostatného oboru.

P: Jako spojky hodnotíme výše uvedená slova i v případě, že se nacházejí na samém začátku věty.

př. *... co mohou od svých klientů očekávat . Zda_{k8xS} jde o klienta seriózního, se zavedenou praxí a jistotou splátek, nebo naopak.*
... dokáže tyto podniky rozlišit . Ale_{k8xC} téměř každý sběratel někdy...
Zařízení stojí zhruba 9 až 10 tis. korun. Tedy_{k8xC} dost na to, abychom se blíže podívali ...
Avšak_{k8xC} podívejme se na to z jiné stránky.

12.1 Dvojité spojky

P: Některé spojky tvoří dvojice, jejichž části se nacházejí každá v jiné větě. Mohou to být od původu různá slova, ale v případě, že tvoří součást dvojitě spojky, značíme je jako spojky souřadící. V úvahu připadají např. tyto dvojice:

ani - ani, jak - tak, jednak - (a)jednak
dílem - dílem, ať - ať
ať už - (a)nebo, sice - ale
sice - (a)však, sice - nicméně,
buď - (a)nebo, tu - tu

P: Značujeme každou část dvojice zvlášť, a to značkou $k8xC$ i v případě, že samostatně dané slovo vystupuje jako spojka podřadicí.

př. *Může představovat jak $k8xC$ hodnotu aktivní, tak $k8xC$ hodnotu pasivní.
Jednak $k8xC$ těchto stromů značně ubylo, jednak $k8xC$ jsou květy obyčejně v nedosažitelné výšce.*

12.2 Spojky a částice

P: Uvádíme případy výrazů, u kterých může být obtížné rozhodnout, zda jde o souřadici spojku či částici. V případě nejistoty přiřaďte značku pro víceznačnost - <v> Kromě uvedených do této skupiny patří také: a, ale, ...

i

- $k8xC$ - spojka souřadící

Pokud slučuje věty nebo větné členy. Ve spojeních: ba i, ano i, jakož i, jak - tak i, i - i. Také jako součást podřadicích spojkových výrazů i když, i kdyby . . .

př. . . . *oboustranné turistiky - aktivní i_{k8xC} pasivní - má některé výhody.
U zahraničních výrobků je vhodné předložit návod k obsluze v češtině, případně i_{k8xC} jeho originál v angličtině nebo v němčině.
 I_{k8xC} další minuty byly ve znamení podobných šancí.
V členitém terénu jim znesnadňovaly práci mlhy, deště, ba i_{k8xC} vichřice. . .
Tehdejší zástupci této filisofie, ano $k9$ i_{k8xC} mnohem pozdější novoplatonikové. . .
Postupně u nás vznikaly další lékárny, a to jak $k8xC$ klášterní, tak $k8xC$ i_{k8xC} městské.
Musím odpovědět kladně, i_{k8xC} když $k8xC$ jsem na rozpacích.*

- k9 - částice

Částice citoslovečná, zdůrazňovací a navazovací.

př. I_{k9} pěkně vítám.

I_{k9} tentokrát ho neopustilo štěstí.

... je potěšením pro celou rodinu a dobře se navíc obvykle snáší i_{k9} s ostatními zvířaty v domácnosti.

ani

- k8xC - spojka souřadící

Pokud spojuje záporné větné členy nebo věty v poměru slučovacím, s významem **a** **ne**, a také **ne**. Ve spojení **ani** - **ani**.

př. Zázrak ? Omyl ? Ani_{k8xC} jedno, ani_{k8xC} druhé.

Jinak nebude mít družstevník teplo ani_{k8xC} dotaci.

- k9 - částice

V záporných větách částice zdůrazňovací nebo modální s vyjádřením váhání, neurčitosti.

př. $Nás$ by ani_{k9} nenapadlo reagovat na tento dopis...

vždyť

- k8xC - spojka souřadící

Pokud je ve významu **neboť**, **však** a uvádí větu, která vyjadřuje důvod tvrzení, které je obsahem předcházející věty.

př. To je velmi překvapující, $vždyť_{k8xC}$ jde o jednu z nejstarších matematických úloh...

- k9 - částice

Pokud má význam zdůraznění výpovědi (větš. ve významu **přece** stojí na počátku věty nebo uvnitř věty výpověď uvozená dvojtečkou či pomlčkou, má charakter zvolání, někdy následuje vykřičník).

př. *Vždyť_{k9} jejich příjmy představují během roku
nejmocnější kupní sílu.
Někomu se toto zvýšení o 200 milionů korun může zdát
přehnaně přísné - vždyť_{k9} je to plných 60 %!*

však

- k8xC - spojka souřadící

Pokud spojuje věty (větné členy) s odporovacím významem ale a nestojí na začátku věty, dále ve spojení:

přece však, přesto však, přitom však, zato však

př. *Kolika z nich by se to konkrétně týkalo, však_{k8xC} nikdo
z radnice neví.
O daný výrobek je značný zájem, přesto však_{k8xC} není
nikdo, kdo by na uvedený podnět reagoval.*

- k9 - částice

Pokud zdůrazňuje obsah věty.

př. *Situace se však_{k9} letos ještě zhoršila.*

13 Částice (partikule)

I: Částice většinou nejsou zapojeny do syntaktické struktury věty, nejsou vázány na jiné slovní druhy (jako je tomu např. u příslovcí), tvoří jakýsi komentář k řečenému, signalizují postoj mluvčího, atd. V morfologických značkách nerozlišujeme druhy částic, jsou uvedeny pouze v poznámkách:

- *zdůrazňovací
- *přítakací
- *citoslovečné
- *přací
- *navazovací
- *modální
- *tázací
- *stupňovací

13.1 Částice a příslovce

P: Uvádíme příklady výrazů, které mohou vystupovat jako příslovce nebo částice. Ve sporných případech přiřadíte značku pro víceznačnost - <v>.

právě, zrovna

- k6 - příslovce

Pokud se jedná o vyjádření času.

př. *Pokud zrovna_{k6eAd1} máte štěstí, a já jsem je měl, dostanete se dounitř. Jde o velmi ctižádostivý projekt, jehož první tříleté údobí právě_{k6eAd1} končí.*

- k9 - částice

Pokud se vztahují ke jmenné skupině (podobně jako ostatní vytýkací částice).

př. *Může za to právě_{k9} pomalost bank. J. Horáček říká, že právě_{k9} privatizace činnosti lékáren měla být tím prvním krokem. . . Nebyl to zrovna_{k9} nejšťastnější výrok, nabízí se totiž otázka, kdo vlastně v M. prohrál.*

prostě, jistě, jasně

Jsou primárně adverbia, všechna se však mohou vyskytovat i jako částice. První dvě se vyskytují jako částice (modální) mnohem častěji (vztahují se k celé větě) než adverbia (rozvíjejí sloveso), třetí se vyskytuje jako částice zřídka (častěji spíše v mluvené řeči – částice přitakací).

- k6 - příslovce

př. *Tiskárna je velmi prostě_{k6eAd1} vybavena. Věci se mění pomalu ale jistě_{k6eAd1}. A mohu z něj zcela dobrovolně vyjít, ovšem za jasně_{k6eAd1} daných podmínek.*

- k9 - částice

př. *To není závada, ale prostě_{k9} fakt : systém , který umí. . .*
Lidi jsou z toho prostě_{k9} znechuceni a hledají cesty, jak si poradit hned teď.
Bylo by jistě_{k9} velkým zjednodušením zanedbat individuální rozdíly mezi lidmi.
Důležitou roli zde jistě_{k9} hraje také kompatibilita všech aktivních programů.
Řekli mi, no jasně_{k9}, fotbal je tu náročný, ale skvělý. . .

stejně

- k6 - příslovce

Pokud stojí před adjektivem, adverbium a ve spojení **stejně jako**, **stejně tak**, taktéž v případě, že se vztahuje jen ke slovesu.

př. *Odstavce mohou být zarovnány stejně_{k6eAd1} jako u textových dokumentů.*
Pro lidský mozek nemáme stejně_{k6eAd1} podrobně zmapováno spojení jednotlivých oblastí mozku, jako. . .
Je možné předpokládat, že jich bude zhruba stejně_{k6eAd1}.

- k9 - částice

Pokud se **stejně** vztahuje spíše k významu celé věty (má podobný význam jako **beztak**).

př. *Cena se počítá z nákladů a přiměřeného zisku, který stejně_{k9} žádnému výrobcí nestačí na potřebu investic. . .*
Pokud následně obilí prodáme naopak draž, tak přestitelům stejně_{k9} doplatíme rozdíl.
Ale stejně_{k9}, devalvace - nedevalvace, není vám jako zodpovědnému pracovníkovi líto, že. . .
Podíl slečny Krásové na zisku se z toho ale stejně_{k9} nedozvíme.

třeba(s)

- k6 - příslovce

Jako součást jmenného přísudku (ve spojení **je**, **bylo**, **bude třeba**).

př. *Při nákupu na aukci je třeba_{k6eAd1} počítat s tím, že se platí hotově.*
Protože Excel. . . , bude zřejmě třeba_{k6eAd1} tabulku zvětšit.

- k9 - částice

Před jmennou skupinou (znamená libovolnost).

př. *Co kdyby si třeba_{k9} Lech Walesa při takové příležitosti...
...byly metody zdokonaleny a není problém určit třeba_{k9} stáří obrazu.
Zajímavá může být tato oblast třeba_{k9} tím , že je vazebným místem...
Má člen ČSL, který je třeba_{k9} jiného mínění než vedení zemské organizace, možnost prosazovat...*

- zřídka k8xS - spojka podřadicí

Ve významu třebaže.

P: Stejným způsobem postupujeme i u slov: jen, jenom, konečně, nakonec, ještě.

14 Zkratky

I: Zkratkám přiřazujeme značku kA. Jedná se o dva případy - zkratky zakončené tečkou a zkratky bez tečky.

př. *např.*_{<např.>} kA

př. *ODS*_{<ODS>} kA

P: Zkratková slova jsou přiřazena k příslušnému slovnímu druhu a určujeme u nich morfologické kategorie jako u jiných jmen.

př. *Jako agentura má četka*_{<četka>k1gFnSc1} *dominantní přísun informací, takže...*

15 Další neohebná slova, která lze zařadit k více slovním druhům

P: V případě nejistoty při výběru správné značky použijte značku pro víceznačnost - <v>.

ať

k8xS

k8xC

k9

- k8xS - spojka podřadicí

Pokud uvozuje vedlejší větu nebo větné členy v účelovém a přípustkovém vztahu.

př. *Říká mi, ať_{k8xS} si z nich nic nedělám.*

Tito lidé, ať_{k8xS} už byli kýmkoliv, nebyli nikdy staří.

Ať_{k8xS} vidíš, co chceš, nikdy neuvidíš všechno.

- k8xC - spojka souřadicí

Pokud spojuje věty v poměru slučovacím (ať - ať) nebo vylučovacím (ať - či, ať - nebo).

př. *Trvalé zneškodnění odpadů ať_{k8xC} radioaktivních, nebo klasických je složitá záležitost.*

- k9 - částice

Pokud se vyskytuje ve větě (většinou zvolací, rozkazovací) bez závislosti na jiné větě nebo větném členu.

př. *Rozhlasový pořad Ať_{k9} žije stoletý nebožtík je zasvěcen. . .*

Ať_{k9} české firmy neplete, že jsou doma nízké ceny. . .

SSSR zemřel, ať_{k9} žije Svaz nezávislých států!

až

k6

k8xS

k9

až na - předložkové spojení se 4. p. - viz Kolokace

- k6 - příslovce

Pokud vyjadřuje časovou nebo místní hranici či míru.

př. *Zasahuje poměrně daleko k severu, až_{k6eAd1} ke břehům Japonska.*

- k8xS - spojka podřadící

Pokud připojuje vedlejší větu časovou nebo účinkovou.

př. *Vybarvený obrázek natáčejte tak dlouho, až_{k8xS} se před vámi objeví. . .*

A oddychl si, až_{k8xS} když splynul s davem.

- k9 - částice

Pokud vyjadřuje zdůraznění nebo stupňování.

př. *To zvyšuje kapacitu letounů a současně se až_{k9} dvojnásobně zvětšuje hranice jejich doletu.*

pak, potom

k6

k8xC

k9

- k6 - příslovce

Pokud vyjadřuje časovou nebo prostorovou následnost, posloupnost.

př. *Zvíře ještě chvilku vyčkávalo, pak_{k6eAd1} se ke mně opět otočilo zády. . .*

. . . v roce 1648 na poloostrově Yukatánu, předtím na Portoriku, pak_{k6eAd1} na mexickém pobřeží, několikrát na Kubě. . .

Každý díl si nejprve vyzkoušejte nasucho, potom_{k6eAd1} přilepte jednu stranu k boku lodi. . .

- k8xC - spojka souřadící

Pokud spojuje věty nebo větné členy v poměru slučovacím, důsledkovém nebo odporovacím.

př. *Pokud srst přesto někde zplstnatí, pak_{k8xC} je nezbytné chuchvalec opatrně a trpělivě rozcupovat.*

- k9 - částice

Pokud vyjadřuje zdůraznění, varování, rozhořčení, posměch. Ve spojení zejména pak, především pak, hlavně pak . . .

př. *Pro čtenáře, zejména pak_{k9} pro ženy, jsou tyto poznámky velice úsměvné. . . na poetismus, o němž sám mluví méně než o surrealismu, ale hlavně pak_{k9} na Skupinu 42. . . Potom_{k9} že jsem paranoidní.*

jako

k1 - papoušek (žako)

k8xS

k8xC

k9

- k8xS - spojka podřadicí

Pokud spojuje věty (větne členy) se srovnávacím významem jak nebo uvádí doplněk a přístavek, u příkladů a výčetů.

př. **tak, jako**

. . . aby šedý rámeček okolo tabulky byl právě tak velký, jako_{k8xS} vaše tabulka.

. . . náklady. . . nebudou zdaleka tak velké, jako_{k8xS} uvažované přínosy.

př. **jako by, jako kdyby, jako když**

Prolitou krev nemůžeme přejít mávnutím ruky, jako_{k8xS} by se nic nestalo. . .

. . . takže tam voda kлокotá a vlní se, jako_{k8xS} když vře.

Hovořilo se o tom jako_{k8xS} o koupi roku.

jako_{k8xS} oko v hlavě, jako_{k8xS} utržený ze řetězu

př. **doplněk**

. . . jsou zařazeni jako_{k8xS} náhradníci.

Tento článek napsal jako_{k8xS} hostující profesor.

př. **příklady**

. . . asijské země, jako_{k8xS} například Čína, Thajsko a také země Latinské Ameriky.

př. **výčet**

Televize do omrzení opakuje reklamy na zboží jako_{k8xS} je káva, zubní pasty, šampony, mýdla apod.

- k8xC - spojka souřadící

Pokud spojuje věty (větné členy) se slučovacím významem i.

př. *V zimě jako_{k8xC} v létě.*

- k9 - částice

Pokud jde o vysvětlení, doplnění, uvozuje výpověď.

př. *To už jako_{k9} mám jít?*

Jak jako_{k9}?

Co? Jako_{k9} peníze?